

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2013/4.

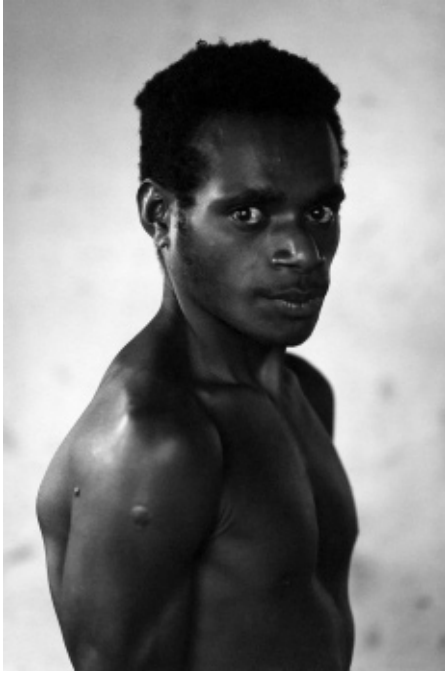
Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[K] **EEN ONTMOETING MET DE INWONERS VAN TÍ.
FOTO'S VAN KOOS BREUKEL EN ROY VILLEVOYE**

Tallose keren heb ik het fotoboek *Tí* al doorgebladerd en nog kan ik het niet wegleggen. Het is een album vol portretten van, voor mijn gevoel, verre verwanten. Geen echte familie, het zijn leden van de gemeenschap Tí, een dorp in het afgelegen oerwoud in Papoea, de voormalige Nederlandse kolonie Nieuw-Guinea. Maar voor de liefhebbers van het oeuvre van Roy Villevoye is het alsof je kennismaakt met de

neven en nichten van de mensen die je al kende. Sinds Roy Villevoye naar de Asmat reist – zijn eerste reis maakte hij in 1992 – heeft hij onnoemelijk veel beelden mee teruggebracht. Zo zijn we vertrouwd geraakt met een samenleving die totaal anders is dan de onze. De mensen in de Asmat zijn zelfvoorzienend en leven van visvangst, jacht en de vruchten van het bos.

Villevoyes foto's zijn echter niet het studiemateriaal van een antropoloog of de souvenirs van een reiziger. Hij is een conceptueel kunstenaar en het visuele resultaat van zijn contacten is steeds gebaseerd op uitwisseling en interactie, een actuele werkwijze in de beeldende kunst. Als er mensen op zijn foto's stonden, was dat vaak in functie van een idee. Kleur bijvoorbeeld is een leidraad geweest voor een project dat in onze musea is geëxposeerd. Spoedig na de eerste reis spatten drie grote prints van de muren van het Amsterdamse Stedelijk Museum: *Kó (Showing Primary Colours in Kombai)* uit 1995. Op een open plek in het bos, te midden van een zee van groene en bruine tinten, houden twee mannen een felgekleurd blad papier op. Ze tonen het zo dat het blad parallel loopt aan het vlak van de foto, alsof de rest omlijsting is. De foto's vormen een drieluik waarvan de ratio berust in de drie basiskleuren waarop ons westerse drukwerk gebaseerd is: magenta, cyaan en geel. Wat voor de mannen van Kombai een aanstekelijke gebeurtenis met kleur moet zijn geweest – in de Asmat houden ze van vertoon – vormde voor Villevoye een verbinding met zijn vroegere schilderijen. Een vreugdevolle verbinding, want het waren juist zijn studies op basis van Mondriaans primaire kleuren in combinatie met huidkleuren en make-up, die hem, destijds toch een succesvol schilder, hadden doen

Korneles Sebái, *Tí*, © Koos Breukel & Roy Villevoeye.

Yona Punggé, *Tí*, © Koos Breukel & Roy Villevoeye.

besluiten om de kunstwereld achter zich te laten en op zoek te gaan naar het ware, authentieke leven.

Villevoeyes open en enthousiasmerende houding leidde spoedig tot een ander thema in zijn werk: vriendschap. Met name zijn relatie met Omomá heeft een ontroerend spoor getrokken in onze kunstwereld. Wie rondwaalt in het Amsterdamse Tropenmuseum kan daar plotseling stuiten op het levensechte evenbeeld van deze Omomá. Intens zwart is zijn huid en in zijn handen draagt hij een witte baby, de exacte beeltenis van Céline, de dochter van Roy en zijn vrouw Fransje Killaars. *Madonna* (2008) noemde de kunstenaar dit beeld, dat de werkelijkheid dan wel precies nabootst, maar tegelijk een universum aan mysteries rond het mensdom onuitsproken laat.

Een aantal keren heeft Villevoeye een bevriende kunstenaar meegenomen naar de Asmat. Dat leidde tot vruchtbare vormen van artistieke samenwerking. Zo heeft het gezelschap van beeldend kunstenaar en schrijver Jan Dietvorst fascinerende films opgeleverd. *Us/Them* (2001) was hun eerste, een dichtertlijke beeldmontage van twee door elkaar gevlochten verhalen: hun bezoek aan de Asmat en het tegenbezoek van twee broers aan Amsterdam.

De volgende films hadden een persoonlijker insteek en een meer documentair karakter, zoals *Owner of the Voyage* (2007). In deze film zit een scène waarin de neef van het tweetal dat met Roy naar Amsterdam reisde, vertelt dat hij ook uitgenodigd wil worden en bovendien verlangt hij geschenken en geld. Het fragment benadrukt onverholen hoe de westerse mens wordt gezien als een bron van rijkdom. Ondanks het discrete en wederkerige karakter van Villevoeyes ontmoetingen is die ongelijkheid niet weg te poetsen. In het fraaie boek *Detours*, dat in 2008 verscheen bij Villevoeyes tentoonstelling in museum Boijmans van Beuningen, schetst Jan Dietvorst in een verhelderende tekst hoe blanke bezoekers gemakkelijk op één lijn worden gesteld met de voorouders en de veronderstelde rijkdom waartoe die toegang hebben.

Je kunt je voorstellen dat het maken van foto's in de zin van exotische portretten aarzeling wekt. We leven niet meer in koloniale tijden. "Fotograferen houdt in dat je jezelf het object toe-eigent dat je fotografeert", schreef Susan Sontag in *On Photography*, het gevolg is macht van de een over de ander. Met het project *Tí* nemen Koos Breukel en Roy Villevoeye glorieus deze horde. *Tí* is een ode aan zowel de

fotografie als aan de gefotografeerden. Het werd in het voorjaar van 2013 terecht getoond in Foam, een museum voor fotografie in Amsterdam, en het is in boekvorm verschenen (bij Lectoris & Van Zoetendaal).

Breukel is fotograaf, bekend om zijn fijnzinnige, oorspronkelijke portretten. Schrijvers, kunstenaars, de koning, de koningin en andere beroemdheden verschenen voor zijn camera. Samen ondernamen Villevoye en Breukel in 2011 de tocht naar het dorp *Tí*, zo'n zeven dagen reizen. Ze hebben daar de hele bevolking op de foto gezet. Koos Breukel richtte in een geïmproviseerde studio zijn lens op het individu, terwijl Villevoye families fotografeerde. Beiden maakten gebruik van dezelfde camera en bij de foto's wordt verder geen auteursnaam vermeld. Een meegenomen printer stelde de twee Nederlanders in staat om de gefotografeerden een afdruk te geven. In het boek *Tí* zitten beelden waarop je ziet hoe de foto's met een spijker aan de muur van hun houten woningen zijn getimmerd.

Het concept, alle honderdtwintig inwoners portretteren, is een afbakening waarbinnen ook de minder prominente leden van de gemeenschap een plaats krijgen. De namen staan in bijschrift bij de foto's in het boek. Het moedigt aan om verbanden te leggen en om je te vereenzelvigen met deze of gene. Ik zoek naar leeftijdgenoten, maar twijfel aan mijn bevindingen. Ik zie ook geen oma's of opa's met kleinkinderen, de mensen in het moerassige Asmat sterven jong. De periode van geheugenoverdracht is blijkbaar kort. Naarmate de mensen zorgvuldiger zijn uitgelicht en in fotografische volkomenheid worden gepresenteerd, word je je sterker bewust van de informatie die je mist. De foto lezen tot in elk detail, brengt een persoon maar heel beperkt dichterbij. Wie hielp Maria Gibán bijvoorbeeld bij haar bevalling, hoeveel van haar kinderen haalden het en was er een alternatief als de borstvoeding stopte? Hoeveel ruimte krijgt ze van haar man of eist ze op? De mannen lijken volbloed macho's. Niemand draagt een bril en vast ook geen kunstgebit. Wel dragen de mensen op de foto's kleren als de onze. Zouden ze werkelijk omvallen van verbazing als ze voor het eerst hun eigen portret zien? Ze dragen veelal Bijbelse namen, afkomstig uit een wereld waar ook hun gereedschap, de buitenboordmotor en andersoortige informatie

vandaan komt. Dat ze even nieuwsgierig zijn naar ons als wij naar hen, was zichtbaar op een reuzenprint ter introductie van de tentoonstelling in Foam. Te zien was hoe op een hoge oever een lange rij mensen reikhalzend naar beneden kijkt, naar het punt waar de fotograaf zich bevindt, gearriveerd in een boot over de rivier, de stroom waarlangs al het nieuwe komt.

Foto's zijn zoals we weten in staat om ons een werkelijkheid te tonen die op een andere plaats en op een ander moment door derden is gezien. Ze fixeren het geheugen en beantwoorden in dit geval ook aan de belangstelling van met name de Nederlanders die weet hebben van onze koloniale geschiedenis, van de dominees en missionarissen die hun oude dag sleten in kamers volgestouwd met artefacten uit "Nieuw-Guinea" en van de dienstplichtige landgenoten die in de jaren vijftig de Indonesiërs moesten weghouden en de Papoea's onafhankelijkheid beloofden. Het is genereus van Breukel en Villevoye om ons een glimp te bieden op die wereld waarvan we in politiek opzicht sindsdien niet veel meer hoorden. Een glimp vervat in zulke prachtige foto's dat je zonder overdrijving kunt stellen dat de ontmoeting wordt gevierd. *Tí* is een celebratie van een kennismaking, open en vol vertrouwen, maar met behoud van wederzijdse onbekendheid.

TINEKE REIJNDERS

Boek: KOOS BREUKEL & ROY VILLEVOYE, *Tí*, met essays van Tijs Goldschmidt en Hans den Hartog Jager, Lectoris & Van Zoetendaal Publishers, Eindhoven/Amsterdam, 2013, 140 p.

Online: http://www.motivegallery.nl/?page_id=394 (Villevoye) en www.koosbreukel.com.